

Ale vždyť také otcova obětavá snaha změnit život kraje — když se stal funkcionářem okresního výboru — byla proniknuta opravdovostí! Byl věren sám sobě, když rázně od sebe a od lidí své třídy vyháněl bidu, v níž kdysi žili, jeho veřejná činnost byla jen výrazem jeho vnitřního přesvědčení, že se konečně začala uskutečňovat spravedlnost na zemi. Jak se tedy stalo, že po čase se dostal do zajetí cizoty, opuštěn blízkými, ztracen dokonce sám sobě?

Ovšemže — nedokázal zůstat si věren. Uvěřil, že v zájmu velké společné věci je třeba zapřít v sobě všechno osobní, co kříží cestu pochodujícímu nadosobnímu ideálu. Jakmile řekl: „Já tady nejednám za sebe, rozumíš!“, začaly kolem něho lítat třísky. Lidé se mu z cíle snažení stali prostředkem. Proto i původní synovská vázanost k otcově čistotné duši se trhá. Mezi synem a otcem vznikají nové vztahy, vztahy dvou dospělých lidí, kteří cítí, že jejich konflikt přerůstá intimní při uvnitř jedné rodiny: „To se nedá tak dělat. Ať kdybys měl pravdu,“ musí říci syn. A maminka prostě, ale pádněji: „Ale tato! Já to vidím, ty nejsi dobrý.“

Vyprávějící syn ovšem nevysílá za mrtvým otcem ani obvinění, ani odsouzení. Není tím, kdo si osobuje právo zaujmout místo na pravici moci boží. Ctí otce, žije v něm čistota a bezelstnost, které mu on vložil do dětské duše, „podivínství“, jemuž lze říci jinak hledání pravdy a vytváření svobody pro čin člověka. Rekapituluje si svůj vztah k otci od dětských let až do let dospělosti především proto, aby vážil sám sebe, své jednání, svou věrnost sobě, svou lidskou podstatu.

V novinářském povolání ho postihla totiž jakási běžná pohroma, ale pak přeroste nečekaně do nebývalých rozměrů, když syn na „konferenci o životě a díle svého tatínka“ pronese projev, v němž se zřejmě distancuje právě od oné praxe, která vedla v otci k rozštěpu osobního a nadosobního, od oné praxe, která nadosobní ideál absolutizovala a učinila ji tak nejen nelidskou, ale často i protilidskou. To byla zřejmě ta chvíle velkého odhodlání, kdy už konečně přestal před sebou sunout rozhodnutí udělat si čisto a pořádek v duši. Vyjevil tedy její vnitřní stav.

Jeho nadřizení hodnotí však tento projev, který z textu neznáme, jako zradu na díle otcově, jinými slovy na díle zakladatelské generace socialismu. Spolupracovníci si přiznávají, že nikdo i nich si „ještě takto ostře nepostavil otázku následování v díle otcově“, a chápou proto jeho projev spíš jako uklouznutí.

Je zřejmé, že vyprávěč-novinář se dotkl vztahu vybudovaných základů k rýsuující se perspektivě, že „ostře“ postavil otázku cíle a prostředků v nových podmínkách. On, který má vědomí „vertikálního kolektivu“, tj. vědomí historické kontinuity, nezbytnosti člověka být vpjat do vazby minulých pokolení a vyrůstat z tradic země, nemohl se přece odříci toho, co na něj bylo otcovou smrtí vloženo. Vždyť právě po tom pátrá. Kdyby jen negoval, nebylo by mu třeba